

ELŐSZÓ

Az 1962 óta megjelenő kiadványsorozat legújabb, 46. kötete, a hagyományokat követve, az Országos Kriminológiai Intézet kutatóinak elmúlt évi kutatási eredményeiből nyújt szemelvényeket a kriminológia, a büntetőpolitika és jogelmélet aktuális kérdései iránt érdeklődő olvasók számára.

Noha a társadalmi változások összetettek és folyamatjellegűek, az értékelő mégis kénytelen a jelenségeket elemzési kategóriákba gyömöszölni, és – többnyire önkényesen – feldarabolni, részekre szabdalni a múltó időt.

A 2008-as esztendő tényeiről sokféle vélemény formálható. Ami a kriminalitást illeti, ha csupán az adatokat, a bűnözés megismerhető mutatóit nézzük, nem látunk drámai változásokat. Az össz-bűnözés terjedelme (mind az abszolút számokat, mind a százezer lakosra jutó mutatót tekintve) néhány százalékkal csökkent – a 2008-as ismertté vált bűncselekményszám az elmúlt másfél évtized legalacsonyabb értéke. A regisztrált bűnözés csökkenését nyilvánvalóan a legjelentősebb és az össz-bűnözés terjedelmét döntően meghatározó – az utolsó évtizedben hullámzó csökkenést mutató – vagyon elleni bűncselekmények hasonló arányú fogyása idézte elő. Növekedés tapasztalható azonban a regisztrált gazdasági, személy elleni, valamint az erőszakos és garázdajellegű bűncselekmények számában. Ami a személy elleni fizikai agressziót illeti a szándékos testi sértések száma növekedett az előző évhez képest, örvendetes viszont, hogy a befejezett emberölések száma tovább csökkent, erősítve az elmúlt évek hasonló irányú tendenciáját. Az ismertté vált bünelkövetők száma nem változott, ezen belül viszont a fiatalokú elkövetők száma enyhén nőtt. Elgondolkodtató másfelől, hogy miközben az ismertté vált természetes személy sértettek százezer lakosra jutó száma nyolc százalékkal, ezen belül a fiatalokú sértettek száma mintegy tíz százalékkal csökkent, addig a regisztrált gyermekkorú sértettek száma majd harminc százalékkal nőtt az előző évhez képest.

Ha a bűnözés helyzetéről a közvélekedés, a médiatudósítások, a bűnözéstől való félelem mértéke vagy a politika jogalkotási felvetései alapján próbálunk képet alkotni, az így formálódó látvány, vélemény sokkal ijesztőbb. Brutális élet elleni cselekmények, napi rendszerességűnek tűnő pénzügyi támadások, etnikai jellegű erőszakcselekmények uralják a kriminális narratívákat. A magyar társadalom jelentős része úgy érzi, az ország bűnözési helyzete rossz, közbiztonsága romlik. Egyre többen gondolják azt is, hogy a bűnözés meghatározó eleme a „cigánybűnözés”. A tömegtájékoztatásban rendre súlyos bűnesetekről hallani, és súlyos állításokat tartalmazó nyilatkozatok jelennek meg. Az emberek félnek, növekszik a bizonytalanság. A súlyos erőszak-cselekmények – elsősorban néhány, a sajtó által kiemelten kezelt, szokatlanul brutális gyilkossági eset – heves indulatokat és fokozódó szorongást váltanak ki. A fokozódó feszültség és félelem légkörében mérhetően növekszik az etnikai indulat és az az illúzió, hogy a probléma kezelését a büntetések szigorítása és a rendvédelmi szervek jogosítványainak szélesítése jelenti.

Az idejű kötet tanulmányai az európai folyamatokra és az aktuális kriminológiai, büntetőpolitikai nehézségekre rezonálva a szabadság, a biztonság és jog témái köré szerveződnek, és az empirikus vizsgálatokat bemutató írások mellett elméleti kérdésekre fókuszáló dolgozatokat is találhat az olvasó.

A kötet intézetünk új kollégáinak tanulmányaival kezdődik, akik a társadalomvédelem, bűnmegelőzés témájában született munkáikkal mutatkoznak be az olvasóknak. *Borbíró Andrea* írása a prevenció és a büntető igazságszolgáltatás közötti kapcsolatokat elemzi, és az „öt hagyományos büntetési elmélet – a jogkövető magatartás erősítése, az általános elrettentés, a semlegesítés, a speciális elrettentés és a reintegráció – szerint ad áttekintést a különböző megelőzési elképzelések kriminálpolitikai intézményesüléséről, néhány gyakorlati megvalósulási formájáról, illetve az ezek hatékonyságára vonatkozó ismeretekről”.

A bűnmegelőzési politika szoros kapcsolatban áll azokkal a törekvésekkel és eszközökkel, amelyek elsődlegesen a büntetőpolitika területére tartoznak. *Vig Dávid Izoláció a társadalomvédelem bővületében: határozatlan ideig tartó szabadságmegvonás Európában* című tanulmánya a kontinentális gyakorlatot vizsgálva keresi a választ a bűnözéstől való félelem által generált jogkövetkezmények indokoltságának, megengedhetőségének kérdésére.

A téma magyarországi jellemzőit fejti ki részletesen az OKRI 2008-as intézeti kutatásai közül a legkiterjedtebb empirikus vizsgálat eredményeit bemutató, az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának jellemzőit ismertető dolgozat. *Antal Szilvia, Nagy László Tibor és Solt Ágnes „a kutatás folyamán az ország különböző büntetés-végrehajtási intézeteiben fogva tartott 231 életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt kétharmadával, 149 emberrel – köztük kilenc tényleges életfogytiglanra ítélttel – készített kérdőíves interjút”.*

A következő tanulmányok – ismét Európára koncentrálva – a biztonság és a jogállamiság összeférhetőségének kérdésével és az uniós alapelvek relativizálhatóságának problémakörével foglalkoznak. *Bárd Petra* írása a szabadság, biztonság és jog látszólag együttesen érvényesíthető, valójában azonban versengő értékei közül egyértelműen a szabadság mellett teszi le a garast. *Kiss Anna* pedig az európai ügyész intézményén keresztül a gazdasági érdekek és az európai mechanizmusok elemzésével a jog és a biztonság érvényesítésének szükségyszerűsége mellett érvel.

Az ügyész mint jogalkalmazó szerepével és helyével foglalkozik *Barabás A. Tünde* és *Windt Szandra* dolgozata is – egyrészt Magyarországra fókuszálva, másrészt egy speciális aspektusból, a resztoratív, helyreállító gazságszolgáltatási technikák alkalmazásában betöltött szerepén keresztül közelítve meg a kérdést. A szerzőpáros célja, „*hogyan vizsgálják, vajon milyen változásokat hozott az új jogintézmény az ügyészi munkába, mennyire tekinthető eredményesnek az első év, és melyek azok a körülmények, amelyek a nagy megyei különbségeket okozhatják, és amelyek változtatást igényelnek azért, hogy még eredményesebbé és kiegyensúlyozottabbá válhasson a mediáció alkalmazása a gyakorlatban*”.

A közvetlenül a szabadság, biztonság és jog kérdésével foglalkozó dolgozatok sorát *Mészáros Ádám* értekezése zárja a jogellenesség tanáról – segítséget adva az új büntető törvénykönyv-koncepció kodifikálása folyamán felmerülő jogelméleti viták értelmezéséhez.

A következő írások indirekt módon érintik a szabadság, biztonság és jog témáját – talán a legérzékenyebb jogalanyok –, a gyerekek kriminalitásának, a gyermekkori bűnözés megelőzésének és a kriminális devianciák (különös tekintettel a gyermekkori elkövetések) médiabeli ábrázolásának vizsgálatával. *Parti Katalin* írása a korábbi KT-kötetekben már bemutatott fiatalkori latensdeviancia-vizsgálat nemzetközi tapasztalatait mutatja be az ést és a magyar fiatalok kortárs csoporthoz és családhhoz való kötődése szerinti összehasonlító elemzésével. *Kerecsi Klára* és *Kó József* tanulmánya a speciálisan a gyerekeket célcsoportként megközelítő rendőrségi bűnmegelőzési program, a DADA 15 éves tapasztalatainak feldolgozásával egy empirikus kutatás eredményeit teszi közzé. *Gyurkó Szilvia* és *Virág György* dolgozata pedig a kriminális devianciát, azon belül is a 0 és 18 év közötti büntetendő cselekményt elkövető kiskorúak médiamegjelenítését vizsgáló kutatás alapvető megállapításait foglalja össze a biztonságérzetet befolyásoló bűncselekmény reprezentációjától a büntetendő cselekmények bemutatására használt narratívákon át a gyerekek esetében kimutatható jelentős kriminális felülreprezentáltságig.

A Kriminológiai Tanulmányok 46. kötetét egy olyan írás zárja – *Tilki Katalin* és *Dunavölgyi Szilveszter* társszerzőségében –, amely a jogalkalmazás oldaláról foglalkozik a mindennapi szabadságérzetünket és bolygónk hosszú távú biztonságát alapvetően meghatározó kérdéssel, a környezetvédelemmel.

Ez évi tanulmánykötetünket is abban bízva ajánlom a szakma eredményeire kíváncsi olvasók figyelmébe, hogy az említett kínálat által felkeltett érdeklődésükre a kötet tanulmányai színvonalas válaszokat kínálnak, vagy éppen további kérdések megfogalmazását segítik elő. Jelen állapotunkra Paul Watzlawick szavai – *a helyzet reménytelen, de nem súlyos* – derűsen optimista jellemzésnek tűnnek. Az 1929–33-as túltermelési világválság óta nem volt a jelenlegihez hasonló mélységű globális gazdasági válság. A depresszió vége, kimenetele nem látható, az ezzel társuló társadalmi krízis lenyomata és a társadalmi tudat kritikus szinthez közelítő állapotának nyomasztó jelei viszont annál inkább érzékelhetők. Amikor ez a bevezető íródik, a miniszterelnökkel szembeni konstruktív bizalmatlansági indítvány következményeként jelölt új miniszterelnök éppen arról beszél, hogy *„ilyen helyzetben még nem volt a szabad Magyarország. Mint ahogy ilyen helyzetben a húszas évek óta nem volt Európa és a világ sem. A világválság olyan rendkívüli helyzet, amely rendkívüli megoldásokat kényszerít ki a politikától, az államtól és az emberektől egyaránt.”* A súlyosan anómiás társadalmi helyzet könnyen vezet a deviancia szaporodásához. Ilyen helyzetekben különösen megnő az írástudók felelőssége. Reményeink szerint a valós helyzet feltárására irányuló kutatásaink és ezek eredményeinek elemzése hozzájárulhat a társadalmi károkat enyhíteni, csökkenteni képes felelős büntetőpolitika alakításához.

Budapest, 2009. április

Virág György